

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Снежанка Добрева Георгиева,
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“, Педагогически факултет,
катедра „Технологично обучение, професионално образование и предучилищна и
начална училищна педагогика“

относно дисертационен труд
на тема „Формиране на комуникативна компетентност у учениците в началния
етап на основната степен на образование чрез литература за деца“

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“
по професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по...
(Методика на обучението по български език и литература в началното
училище)

Автор на дисертационния труд: *Люба Валентинова Димитрова*

Научен ръководител: *проф. д.п.н. Нели Иванова*

1. Общо представяне на докторанта

Докторант Люба Димитрова има известен опит в сферата на родноезиковото образование и по-значителен опит в сферата на социалната комуникация. През юли 2000 г. придобива квалификация „Филолог“, ниво магистър, завършвайки четиригодишно обучение по специалност „Българска филология“ към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Свети Климент Охридски“. Разнообразни са дейностите ѝ в различни образователни и културни институции, сред които: длъжността сътрудник в БАН, ИМИ, Звено за опазване на културното наследство (септември 1998 г. – август 2001 г.); ръководител в отдел „Маркетинг“ в „Джей Пи Медия“ ЕООД (октомври 2009 г. – септември 2016 г.); учител занималня в ЧСУ „Дружба“ (септември 2016 г. – до настоящия момент). Разнообразните занимания на Люба Димитрова са основание за предположение относно възможностите ѝ да предложи нетрадиционен модел за формиране на комуникативна компетентност у ученици от конкретен образователен етап.

2. Актуалност и значимост на разработвания проблем

В дисертацията се разработва безспорно актуален педагогически проблем – този за значимостта от формиране на комуникативна компетентност у учениците от началния етап на основна образователна степен чрез многоаспектно използване в интерактивен контекст на литературата за деца. Значимостта на изследването се определя от факта, че актуалният проблем за формирането на комуникативна компетентност (като основна цел на родноезиковото образование във всички образователни етапи) се детерминира в контекста не само на тясната си обвързаност с учебния предмет български език и литература в училище, а и чрез съотнесеността си с често пренебрегвани източници на социални влияния и ресурси, неподлежащи или трудно подлежащи на контрол от страна на учителя. Предимство на дисертационния труд е съобразеността му с реалното състояние на компетентностно ориентираното обучение по роден език в начален образователен етап (като образователна политика и практика) и е резултат от целенасочена, добре планирана и коректно реализирана изследователска и експериментална дейност на авторката.

3. Фактологично представяне на дисертационния труд

Структурата на дисертацията е прецизирана – включва увод, три глави, заключение, проучена литература, приложения. Представени са 86 литературни източника, от които 82 на кирилица (едно заглавие се повтаря) и 4 на латиница. Общият обем на дисертационния труд е 279 страници, от които основен текст – 238 страници; приложения – 33 страници (организирани в 18 подразделения). Текстът съдържа 30 фигури и таблици. Общият обем и структурата на научния труд напълно отговарят на изискванията за докторска дисертация.

4. Съдържание на дисертацията

В Увода авторката много убедително обосновава актуалността и значимостта на избрания изследователски проблем. Социалната, научната и стратегическата значимост на темата са аргументирани чрез позоваване на обективни и субективни фактори, обуславящи необходимостта от формиране на комуникативната компетентност на учениците и чрез литературата за деца. Значимостта на целенасочени влияния върху развитието на тази компетентност е обоснована в контекста на държавни образователни стандарти; учебни програми; възрастова специфика; отговорности на обществени

институции, взаимодействащи си за постигане на социално и личностно детерминирани образователни цели; съвременни отговорности на учителя като модератор на „ученическата“ настройка в общуването и фасилитатор, подпомагащ критичността при самостоятелния избор на четива от учениците. Точно и ясно са формулирани основните параметри на изследването – хипотеза, обект, предмет, цел, задачи. Представена е методологията му чрез дефиниране на основните етапи на изследователските търсения – проучване и обзор на научна литература и нормативни документи; планиране, подготовка и провеждане на емпирично изследване; апробация на предложена методическа технология чрез експериментално изследване.

Теоретичната рамка на дисертационното изследване е представена в първата глава „Обучението по български език и литература и формирането на комуникативна компетентност у учениците в начална училищна възраст“. Включените в нея три части (след направени терминологични уточнения и дефинираност на ключови понятия) последователно обхващат основните измерения на комуникативната компетентност и нейните компоненти, обективират значимостта на тази компетентност в нормативната база, съотнасят пътищата за формирането ѝ с утвърдени в българското училище образователни форми и методи, система на извънкласно четене, образователно-възпитателни възможности на литературата за деца, компетентности на общообразователните учители. След теоретичната си обосноваване (нормативистична и научнометодическа) проблемът за значимостта на четенето с разбиране (като ключов при формирането на комуникативна компетентност) е проециран в плоскостта на многообразни перспективни въздействия – влияния на извънучилищни образователни контексти, взаимовлияност на компетентности между субектите на образователния дискурс, вариативност на технологични модели и урочна организация и др. Специален акцент е поставен върху взаимовръзките – литературата за деца е осмислена не само като фактор за формиране на читателя в начална училищна възраст, а и за неговото развитие като комуникатор, за аксиологическата трансформация на цялостното му поведение по посока на придобиване на характеристики като „самостоятелност, самооценка, самочувствие и самокритичност, способност за независимо мислене, комбинативност и находчивост“. В първа глава са очертани всички теоретични основания в подкрепа на хипотезата. В единство се разглеждат теории, политики и практики, за да се достигне до логичното теоретично обосноваване на три етапа в процеса на формиране на умения за самостоятелно четене – подготвителен, начален, основен (уместно онагледени в пет йерархични стъпки с оглед на ключовите акценти в тях); до обобщаване на основните

проблеми на читателското възприятие при учениците от начален етап, до обособяването на четири групи проблеми, служещи като отправна точка на емпиричното изследване.

Втора глава представя „Методически идеи за формиране на комуникативна компетентност чрез литература за деца“. В първата част на тази глава авторката разчита необходимостта от разработване на методически идеи като необходимост от разрешаване на установени образователни проблеми и като целесъобразност от съобразяване на родноезиковия образователен процес в начален етап с предимствата на метода на визуализацията. Компетентно и прецизно докторантката пресича теоретично изведените и практически установените дефицити, за да открие шест проблемни кръга, които анализира като целеопределители на разработваните от нея дидактически технологии. Задълбоченото интерпретиране на типовете и подтиповете нагледност показват широтата на методическото мислене на докторантката, опитваща се да потърси разрешаване на проблемите в трансформации на традиционни за образователната практика модели чрез пренасочването им по посока не само на по-разнообразна визуалност, а и на мотивирана субектна активност (индивидуална и груповая) на обучаваните. Втората част на тази глава представя „Система от технологии за компенсиране на дефицити в четенето с разбиране“. Предложените 12 дидактически технологии, основани на метода на визуализацията, са организирани в пет нива, чиято логическа и йерархична съотнесеност е обоснована теоретически и графически. Прецизно Люба Димитрова представя всяка от дванадесетте технологии, следвайки аналогичен изследователски модел при експлицирането на същността, приложението, приложимостта към текстове, очаквания принос, очакваната резултатност, начина на работа, примерните задачи и критериите за оценка на всяка технология. Предимство на разработката е подкрепеността на теоретичното представяне с образци от експерименталната практика (в съответните приложения). Останалите части на втора глава също са свидетелство за яснотата на научното мислене на докторантката, за уменията ѝ да свързва теория и практика. Безспорно предимство в тези части е успешният опит на Люба Димитрова да анализира разработените от нея 12 дидактически технологии в разнообразни контексти – приложимост по класове и с оглед на конкретни форми на работа; съотнесеност с таксономията на Блум и с компоненти на комуникативната компетентност, заложили в учебното съдържание по български език и литература за начален образователен етап; разчетеност в контекста на ефективността на предпочитаните обучителни средства.

В трета глава ясно, логично и систематизирано е представен дизайнът на емпиричното изследване (цели, инструментариум, формиране на извадка, етапи); анализирани са данните от всички контексти на проведеното емпирично изследване (две тестови проверки с ученици, анкета с учители, интервю с библиотечни специалисти); експлицирана е оценка относно ефективността и потенциала на разработената и апробирана система. Проверени са надеждността и валидността на изследователската хипотеза. Използвана е комплексна количествено-качествена методика, която е много добре описана и представена графично.

Заклучението обобщава изводите, изведени в отделните глави на дисертационния труд, имплицитно насочва към приносите на докторантската разработка.

Текстът на дисертационния труд впечатлява със своята яснота, осмисленост, логичност и последователност. Предимство на разработката е обвързаността на езиков текст с онагледяване чрез таблици, диаграми и фигури; чрез включване в приложението на използваните тестови формати и работни листове в експерименталния модул.

5. Оценка на резултатите и приносите на дисертационния труд

Приемам, че резултатите, съотнесени към целта, задачите и хипотезата на изследването, са постигнати. Съгласна съм с формулираните в автореферата от докторанта приносни моменти от дисертационното изследване, обособени в две групи:

• На теоретично ниво

- ясно оформена и логически представена концепция за теоретична основа относно изграждане на система за преодоляване на дефицити при четене с разбиране от учениците от начален етап;
- разработена методическа система от 12 дидактически технологии за развитие на комуникативната компетентност на учениците от начален етап чрез работа с литература за деца.

• На теоретико-приложно ниво

- Диагностицирани и обективно представени конкретни и значими затруднения, изпитвани от учениците в начален етап при четенето на литература за деца;
- Разработена цялостна система от технологии, с форми за самостоятелна и групово работа, с варианти за адаптиране към различни класове и според спецификата на конкретни ученици;

- Разработени и предоставени помощни учебни материали (помагало „Ветрило на времето“, работни листове, примерни текстове и указания за работа към всяка от технологиите и др.);
- Апробираност на основната част (осем) от предложените 12 дидактически технологии в конкретна учебна среда (ученици от трети клас на столично училище); направен обективен анализ на функционалността им, обосноваването на вариативността и адаптивността на технологиите в конкретната училищна практика.

Бих добавила към теоретико-приложните приноси и разработеността на критерии и показатели за оценка на постиженията на учениците от начален етап по всяка от дванадесетте дидактически технологии в контекста на съотнесеността им с реални дефицити и очаквани по учебни програми резултати.

Предложената методическа концепция за комуникативна организираност на обучението по български език и литература в начален етап е приложима в практиката; може да бъде полезна на различни субекти: учители (търсещи иновативни технологични решения), ученици (мотивирани за самостоятелно четене и творчество), родители (устремени към перманентно използване на модели за формиране на личността на учениците като цяло).

6. Оценка на автореферата и публикациите

Авторефератът отговаря на изискванията за такъв вид разработка да отразява адекватно структурата и съдържанието на дисертационния труд. Публикациите, с които Люба Димитрова участва в конкурса, са свързани с темата на дисертационното изследване.

7. Бележки и препоръки

Могат да бъдат отправени препоръки относно по-стриктното съблюдаване на книжовноезикови норми и стил на научно изложение (спазване на правила за синтактично съгласуване, за употреба на пълен/кратък член при имена от мъжки род; за темпорално и залогово структуриране на научен текст); относно коректност при цитирането и оформянето на библиографска справка и препратки към нея.

8. Заключение

Представените документи за придобиване на научната и образователна степен „доктор“ отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав

в Република България, Правилника за неговото приложение и Правилника за развитие на академичния състав в Софийския университет „Свети Климент Охридски“. Дисертационният труд на тема „Формиране на комуникативна компетентност у учениците в началния етап на основната степен на образование чрез литература за деца“ е иновативен, полезен и необходим. Съдържанието, структурата и приносите на дисертационния труд отговарят на изискванията за придобиване на образователната и научна степен доктор, свидетелство са за професионализма и коректността на автора. Затова предлагам на уважаемото жури да присъди на Люба Валентинова Димитрова образователната и научна степен „доктор“, в областта на висшето образование: 1. Педагогически науки, по професионалното направление 1.3. Педагогика на обучението по... (Методика на обучението по български език и литература в началното училище).

10.06.2019 г.
гр. Шумен

Изготвил становището:
(доц. д-р Снежанка Добрева Георгиева)